

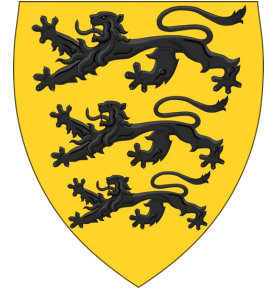

Štaufské Chebsko

1146-1265

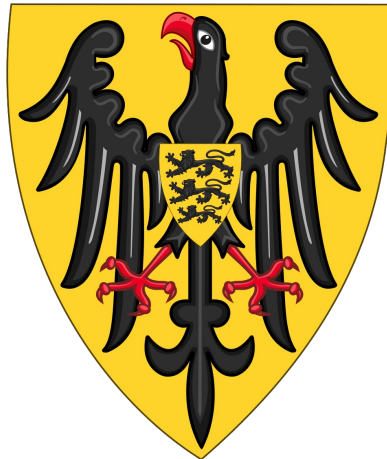
Štaufové

- **Štaufové** nebo také Hohenštaufové (německy *Hohenstaufen*) byli římskoněmeckou vládnoucí dynastií v letech 1138 až 1254. Název rodu Štaufů pochází ze jména hradu *Hohenstauf* na vrcholu *Hohenstaufen* u švábského *Göppingen*. Mnohdy jsou pokládáni za panovnický nejschopnější římskoněmeckou dynastií.
- Štaufové byli původně hraběcím rodem ve **Švábsku** (*Schwaben*), které obdrželi roku 1079 v léno. Sňatkem dcery císaře Jindřicha IV. Agnes (†1143) se švábským vévodou **Fridrichem** (†1105) si zajistili dědictví po sálské dynastií. V roce 1127 byl zvolen druhorozený syn vévody Fridricha **Konrád III.** (1138-1152) římskoněmeckým protikrálem proti Lotharovi III., kterého však podporovala většina německých knížat a papež. Roku 1135 se Konrád vzdal vlády, ale po Lotharově smrti byl zvolen za panovníka proti Lotharovu dědici Jindřichu Pyšnému z rodu Welfů. **Fridrich I. Barbarossa** (1152-1190) měl za otce Štaufa **Fridricha II.** (1212-1250) a za matku Welfku Juditu a byly do něj vkládány velké naděje, že dokáže konflikt překonat. Fridrichova koruna bez komplikací přešla na syna **Jindřicha VI.** (1189-1197), který sňatkem s Konstancí Sicilskou, dcerou normanského krále Rogera II. Sicilského, rozšířil své državy o sicilské království, kam přenesli své hlavní sídlo.
- Ve své říšské politice usilovali zprvu Štaufové o rozšíření říšských statků jako bezprostředních opor císařské moci (území ve Švábsku, Sasku, Francích a **Chebsku**). Ve 2. polovině 12. století zahájili expanzivní politiku v Itálii. V polovině 13. století usilovali o babenberské dědictví v Rakousku a Štýrsku. Roku 1250 ztratili faktickou vládu v Německu, po smrti **Konráda IV.** (1250-1254) i na Sicílii, kterou roku 1266 dobyl Karel I. z Anjou. Stejně jako první římskoněmecký štaufský král, Konrád III., tak ani ten poslední, Konrád IV., se nestal císařem. Pokus posledního Štaufa **Konradina** o obnovu rodové moci roku 1268 skončil jeho porážkou a popravou, kterou nařídil Karel z Anjou. Po ztrátě německé koruny následovalo v říši dvacetileté období interregna (bezvládí).

Auf dem Höhepunkt der Macht

Das Stauferreich im 12. bis 13. Jahrhundert

Na vrcholu moci
Štaufská říše ve 12. a 13. století

Štaufové na Chebsku

- Po smrti markraběte Diepolda III. v roce **1146** se Chebska zmocnil římský král **Konrád III.** Štaufové se rozhodli vytvořit na středovýchodní hranici Říše rozsáhlý pás rodinných a říšských pachtů. Jeho středem byl komplex vytvořený Fridrichem I. Barbarossou, jehož jádrem byly oblasti Norimberk, Chebsko a Plíseňsko (*Pleissenland*). Další částí byl *Vogtland*, tvořící most mezi Plíseňskem a Chebskem, a pravděpodobně zahrnoval i oblast kolem Hofu (*Regnitzland*). Následně byl komplex mezi lety 1182 a 1193 rozšířen o Sedlecko, které patřilo českému státu.
- Hospodářskou a politickou organizaci a správu regionu tvořili **ministeriálové**, kteří tvořili vojenskou páteř státu, kolonizovali region a zároveň sloužili jako nejnižší právní a politický orgán štaufského státu.
- Na Chebsku se zpočátku pravděpodobně usídlili vogtlandští ministeriálové, kteří později vstoupili do služeb nových pánů. Základem pro vznik komplexu byly staré císařské hrady v Norimberku a Altenburgu, stejně jako nově získaný a postupně rekonstruovaný hrad v Chebu. Ačkoli se císařští úředníci z Chebu a Norimberku v dochovaných pramenech objevují až na začátku 13. století, vnitřní expanze Chebské, Vogtlandské, Plíseňské a Norimberské oblasti byla pravděpodobně dokončena do konce 12. století. Tehdy se objevilo dynamicky se rozvíjející území Říše s roztroušenými ministerskými hrady, vznikajícími městy a vesnicemi. Bylo významnou ekonomickou a politickou základnou štaufské moci v této části Říše, sloužilo jako základna pro expanzi na východ, ale také jako nárazníková zóna mezi Říší a rozvíjejícím se územím.
- Éra Štaufů na Chebsku v podstatě končí koncem roku **1265**, kdy římský král Richard Kornwallský svěřil českému králi Přemyslu Otakarovi II. ochranu říšských majetků na pravém břehu Rýna. V důsledku toho koncem téhož roku nebo začátkem následujícího roku česká vojska Cheb obsadila.
- V době Štaufů byl nejvyšším úředníkem na Chebsku **zemský soudce**, v pramenech označovaný jako *iudex provincialis*, později v němčině jako *Landrichter*. Jeho kompetence se neomezovaly pouze na soudnictví, zastupoval panovníka i v řadě dalších záležitostí. Kromě předsednictví zemskému soudu spravoval pozemky a statky patřící k chebskému hradu. Zastupoval panovníka jako nejvyšší léno, vybíral královské benefice a chránil kostely a kláštery. Vzhledem k tomu, že na rozdíl od jiných pozemků středovýchodního komplexu nebyl na Chebsku zřízen úřad purkrabího, zastával zemský soudce i vojenskou funkci, což mu dávalo prakticky „diktátorské“ postavení. Stál v čele ostatních chebských úředníků, které však jmenoval sám panovník. Patřili mezi ně starosta (*rychtarz*) města Chebu, správce říšských lesů v regionu a mincmistr.

ŠTAUFSKÁ ministerialita na Chebsku

FRANTIŠEK KUBŮ

CHEBSKÉ MUZEUM

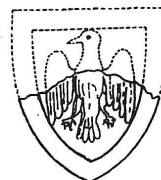
Ministerialita

- Jednou ze zvláštností středověké společnosti byl vzestup části nesvobodných lidí na hospodářské i společenské stupnici, která se nám dnes zdá poměrně stabilní a málo proměnlivá. Oním úzkým kanálem, jímž se nesvobodný člověk mohl propracovat nad své společensky rovnocenné druhy, byla existence ministeriální soustavy.
- **Ministeriálové** (*ministeriales, servientes – Dienstleute*) byli nesvobodní služebníci feudálů, kteří byli povoláni k plnění rozmanitých správních, hospodářských a hlavně vojenských funkcí. Feudálové jim svěřovali často ty nejodpovědnější a tím i nejčestnější funkce, neboť pro svůj nízký, nesvobodný původ byli spolehlivější než svobodní leníci. Ministeriálové se stávali komorníky, vrchními stolníky, členy hradních posádek i správci jednotlivých statků. Ačkoliv jejich nesvobodný původ nebyl zapomenut, přerostli sociálně ostatní nesvobodné obyvatelstvo. Z vděčnosti a ve snaze zainteresovat ministeriály na jejich službě dávali jim feudálové brzy **služební léna**. V nich našla nová sociální skupina hmotné zabezpečení. Právně se služební léna odlišovala od normálního léna, udělovaného svobodným, ale v praxi mezi nimi rozdíl nebyl. Stejně jako normální i služební léna se brzy stala dědičnými. Tím se těsná vazba mezi pánem a jeho ministeriálem poněkud uvolnila a v průběhu 12. století, téměř 100 let po vzniku říšské ministeriality, vznikly s ministeriály stejné potíže, jaké měli lenní páni se svými svobodnými leníky. Ve 13. století se rozdíl mezi ministerialitou a svobodnou šlechtou zvolna vytrácejí, vývoj spěje k úplnému splnutí této vrstvy se svobodnou šlechtou.
- Chebsko ve svém největším historickém rozsahu zasahovalo do dnešních území států – Německa a Česka. Zahrnovalo kromě dnešní české části jižní část saského Vogtlandu a velký kus dnešního severního bavorského pomezí (Stiftland, Sechsamtergebiet). Německou část můžeme vymezit čarou **Adorf – Markneukirchen – Erlbach – Kirchberg – Ullrichsgrün – Beidl – Weissenstadt – Bischofsgrün – Kirchenlamitz – Rossbach**.
- V listinách se tato oblast nazývá **Regio Egire** (1135), **Pagus Egire** (1182), **Provincia Egrensis** (1218) a **Egerlandt** (1261). Procházely jí staré a významné obchodní cesty z Rezna do Lipska a z Bamberku a Norimberka do Prahy.
- Od příchodu Slovanů v 6.-7. století bylo Chebsko **slovanské**. Etnicky o tom není sporu. Spory jsou však o jeho politickou příslušnost. Svoji roli v nich hrálo i národní cítění a politický propagandistický podtext. Zatímco Němci buď předpokládali nepřetržitou příslušnost Chebska k německému státu, nebo kladli jeho ovládnutí Němci do 11. století, čeští badatelé dospěli k závěru, že Chebsko náleželo až do počátku německé kolonizace v první polovině 12. století k českému státu a teprve s počátkem štaufské vlády bylo plně politicky vstřebáno Říší, aby se po 200 letech znovu vrátilo do české moci.

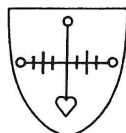
Pečeti chebských ministeriálů

Liebenstein (1229)

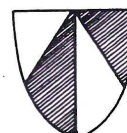
Falkenberg (1222)

Hertenberg (1300)

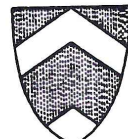
Hertenberg (1307)

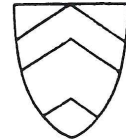
Neiperg (1308)

Hohenberg (1273)

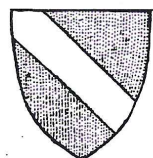
Sparneck (1301)

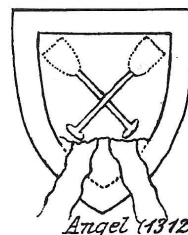
Zöllner (1291)

Notzart (c.1289)

Hoefel (1308)

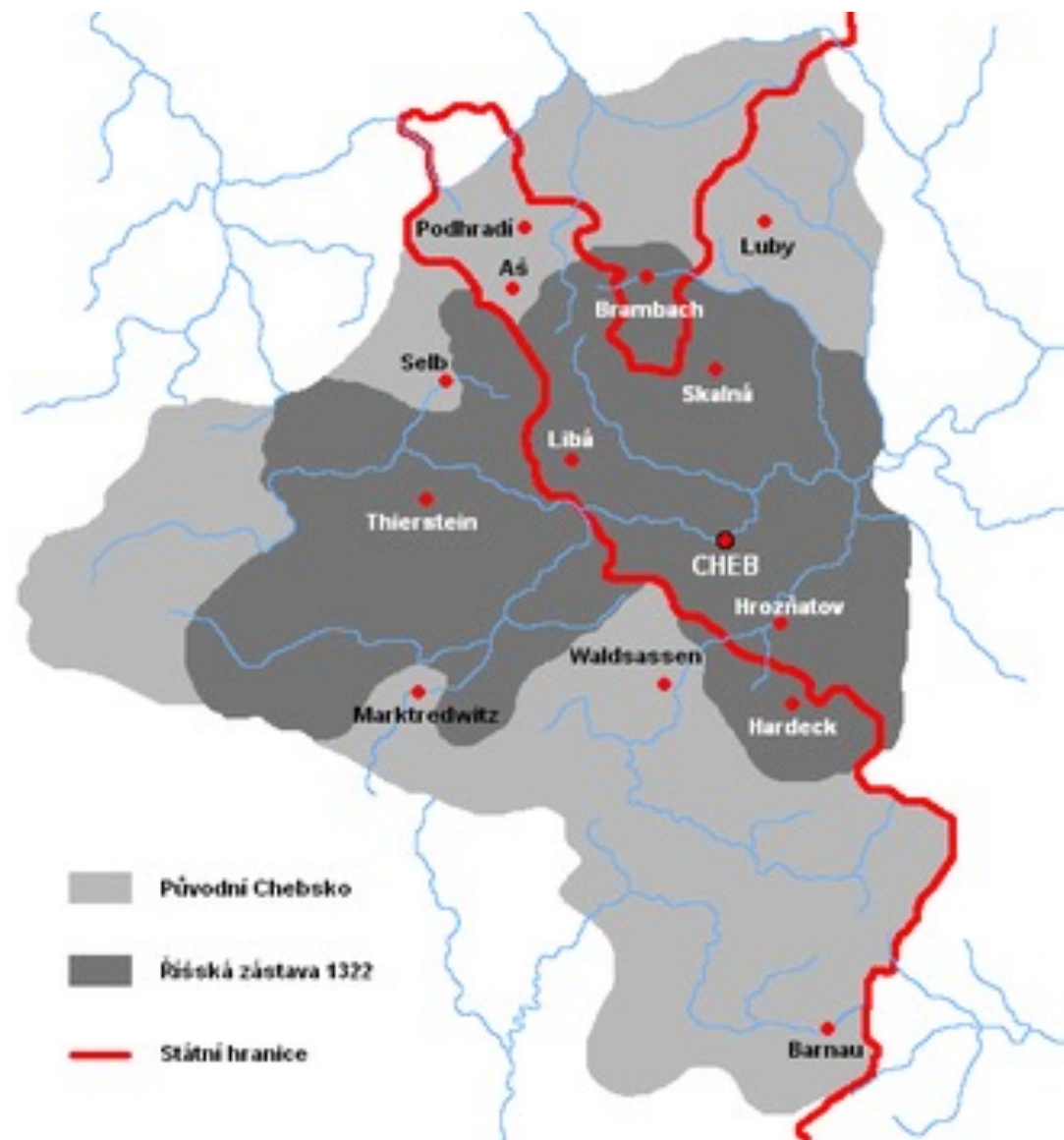
Angel (1312)

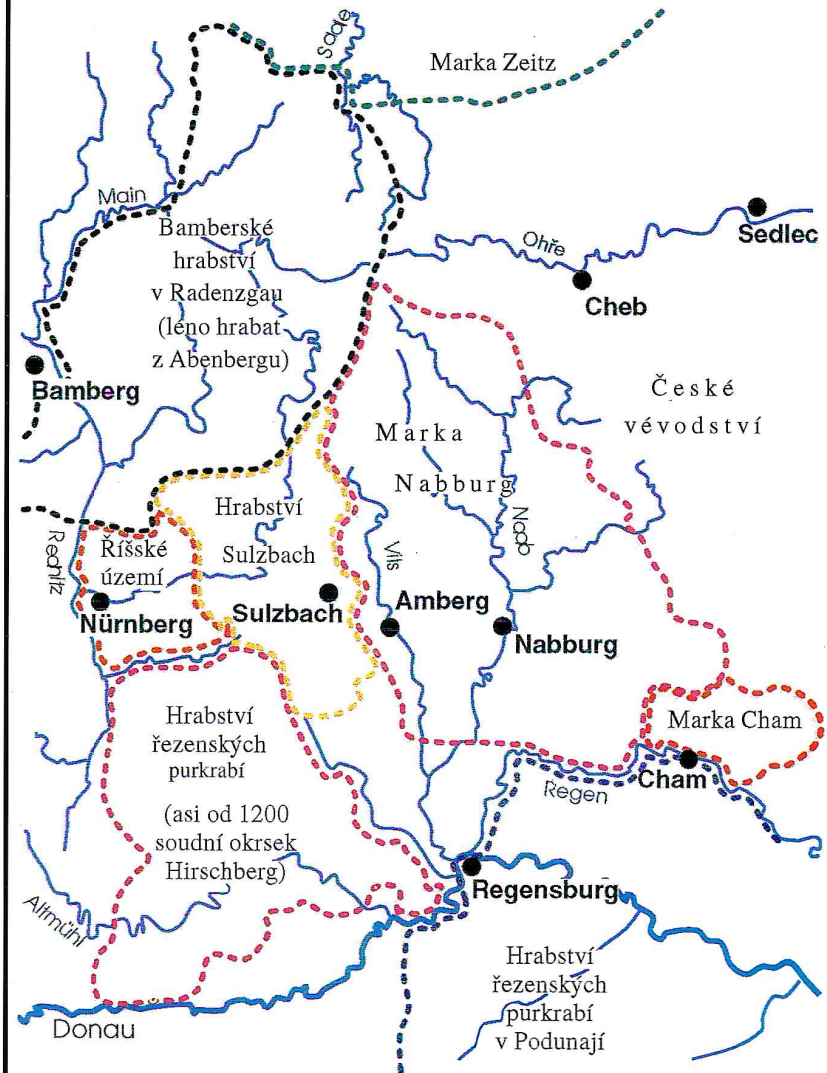
Hächel (1313)

Osady a ministeriální sídla v české části Chebska (118)

Aag (Doubí)	Hagengrün (Zelený Háj)	Losau Ober (Horní Lašany)	Schnecken (Šneky)
Abtsrode (Opatov)	Haid (Bor)	Losau Unter (Dolní Lašany)	Schöba (Všeboř)
Asch (aš)	Harlas (Lesinka)	Mähring (Újezd)	Schön Ober (Horní Dvory)
Au (Loužek)	Hart (Lesina)	Markhausen (Pomezná)	Schön Unter (Dolní Dvory)
Berg (Hůrka)	Hartenberg/Hertenberg (Hřebený)	Marzelbach (Maškov)	Schönbach (Luby)
Bruck (Mostek)	Hartessenreut (Hartoušov)	Miltigau (Milíkov)	Schönbach Unter (Dolní Luby)
Döba (Děvín)	Haslau (Hazlov)	Mostau (Mostov)	Schönlind (Krásná Lípa)
Doberau (Doubrava)	Hirschfeld (Polná)	Mühlessen (Milhostov)	Schüttüber Klein (Malá Štiboř)
Dobiessenreut (Dobrošov)	Höflas (Dvorek)	Mühlgrün (Mlýnek)	Schwarzenbach (Černá u Lubů)
Dobrassen (Dobroše)	Honnorsdorf (Jindřichov)	Nebanitz (Nebanice)	Seeberg (Ostroh)
Dölitz (Dolnice)	Hörsin (Hrzín)	Neuberg (Podhradí)	Sirnitz (Žírovnice)
Driessenhof (Střížov)	Kager (Kolová)	Nonnengrün (Hluboká)	Slopan (Šlapany)
Dürrengrün (Výspa)	Kinsberg (Starý Hroznatov)	Oberndorf (Horní Ves)	Stabnitz (Stebnice)
Dürnbach (Potočiště)	Kirchberg (Kostelní)	Oberreut (Horní Paseky)	Stein (Skalka)
Eger (Cheb)	Knöba (Hněvín)	Oed (Poustka)	Teschau (Těšov)
Ehment (Svažec)	Königsberg (Kynšperk nad Ohří)	Palitz (Palič)	Tipessenreut (Trpeš)
Elfhausen (Podhradí, místní část)	Königswart (Kynžvart)	Pilmersreut Ober (Horní Pelhřimov)	Tirschnitz (Tršnice)
Ensenbruck (Povodí)	Konradsgrün (Salajna)	Pilmersreut Unter (Dolní Pelhřimov)	Trebensdorf (Třebeň)
Ernesgrün (Smrčina)	Kornau (Obilná)	Pirk (Bříza)	Treunitz (Dřenice)
Falkenau (Sokolov)	Kötschwitz (Chocovice)	Reichersdorf (Hradiště)	Triesenhof (Střížov)
Fassatengrün (Božetín)	Kropitz (Krapice)	Reisig (Klest)	Trogau (Drahov)
Fleissen (Plesná)	Kulsam (Odrava)	Riehm (Hůrka)	Ullersgrün (Oldřišská)
Fonsau (Vonšov)	Kunreut Ober (Horní Hraničná)	Rohr (Nový Drahov)	Voitersreut (Vojtanov)
Förba (Vrbová)	Kunreut Unter (Dolní Hraničná)	Rommersreut (Skalka)	Wallhof (Lesná)
Frauenreut (Kopanina)	Lauerbach (Čirá)	Sandau Ober (Horní Žandov)	Watzgenreut (Vackovec)
Glasnitz (Jesenice)	Liebenstein (Libá)	Sandau Unter (Dolní Žandov)	Watzgenreut (Vackov)
Gehaag (Háje)	Lindau Ober (Horní Lipina)	Scheibenreut (Okrouhlá)	Widstein (Skalná)
Gosel (Kozly)	Lindau Unter (Dolní Lipina)	Schirnitz (Žírnice)	Wogau (Vokov)
Grün (Úval u Chebu)	Lohma Ober (Horní Lomany)	Schlada (Slatina)	Zettendorf (Cetnov)
Grün (Zelená)	Lohma Unter (Dolní Lomany)		

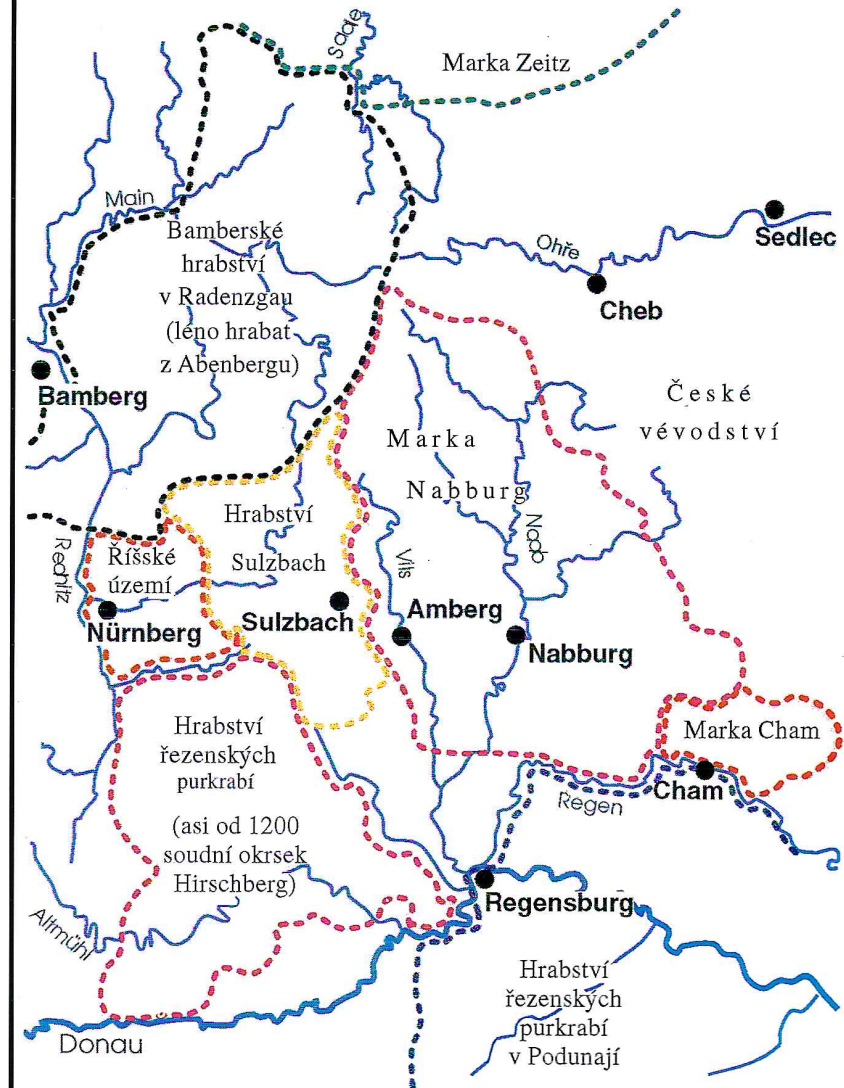

Politická situace před začátkem
německé kolonizace (kol 1065)

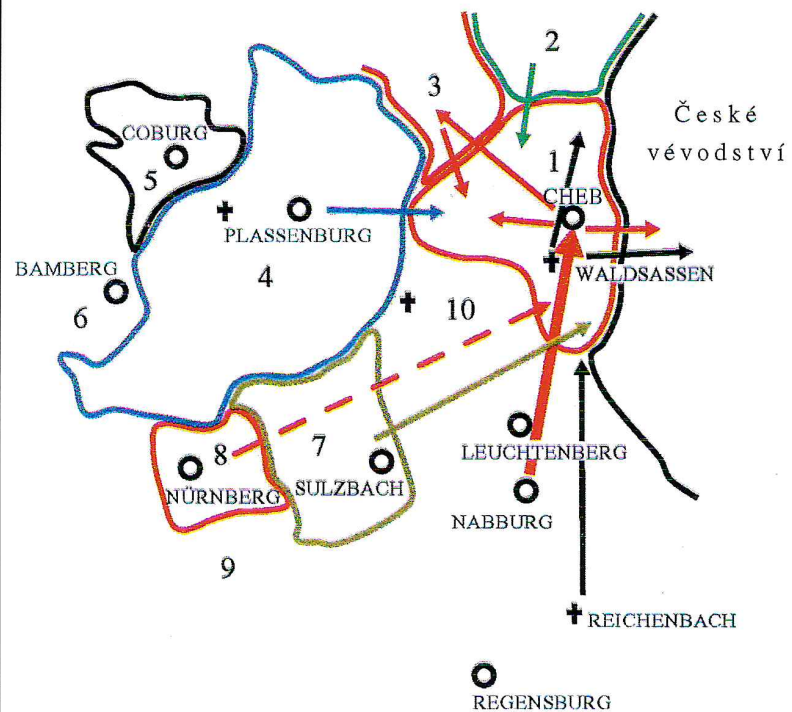

Podkladem map 1 a 2: H. Scherzer a kol., Gau Bayreuth, s. 238, 246

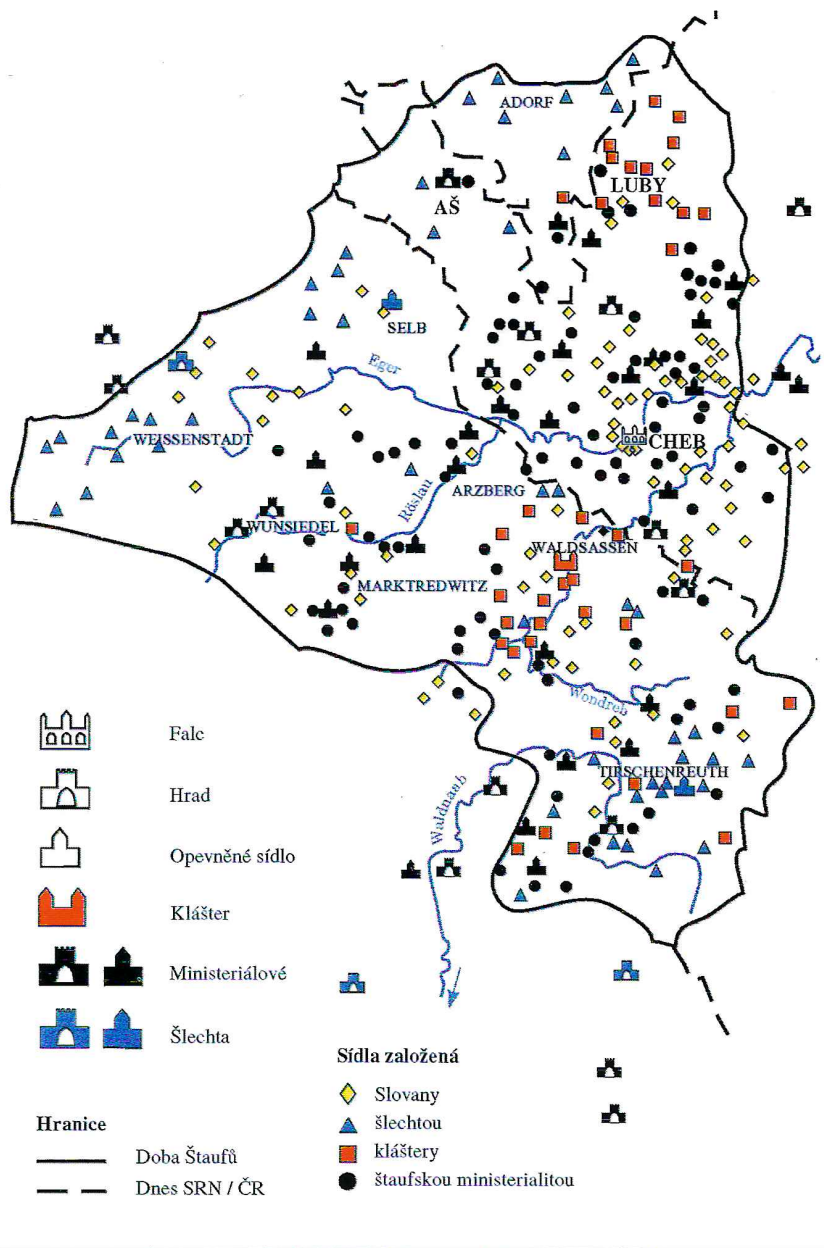
Politická situace před začátkem
německé kolonizace (kol 1065)

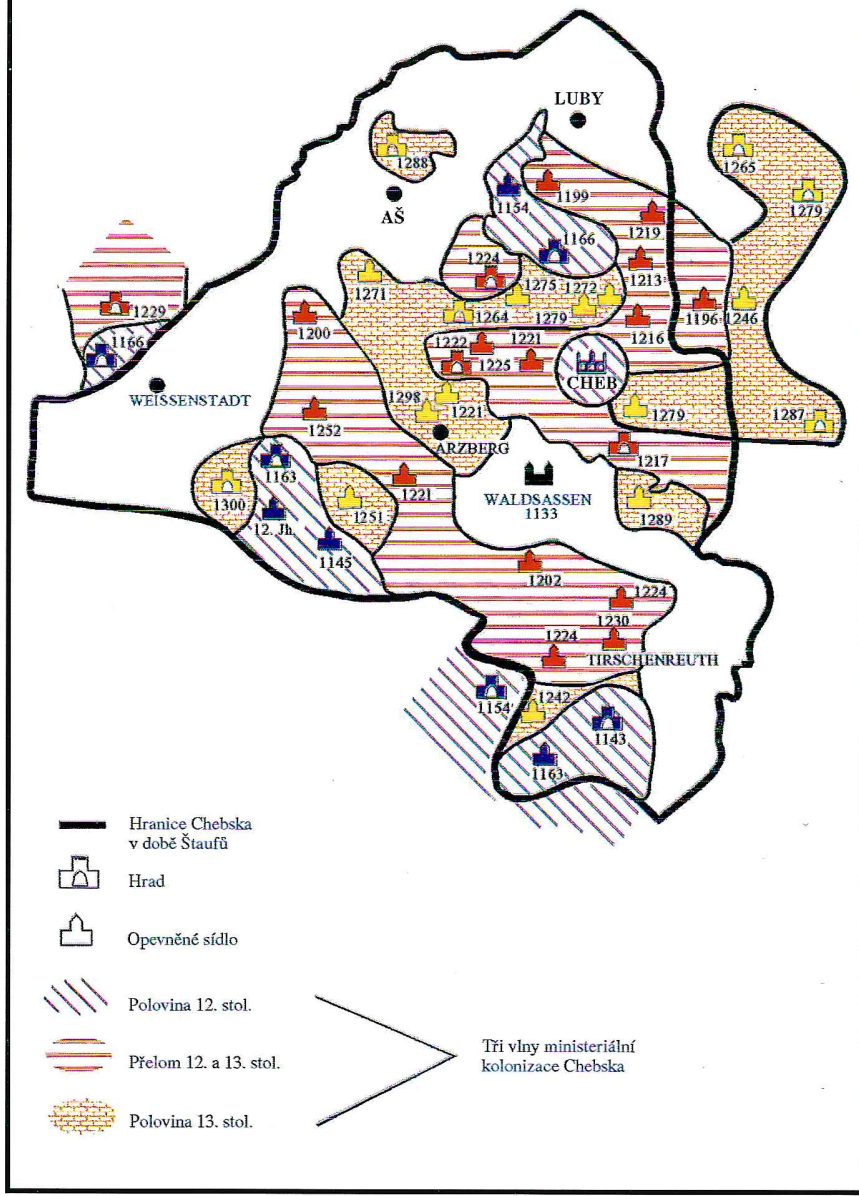
Německá kolonizace Chebska ve 12. století

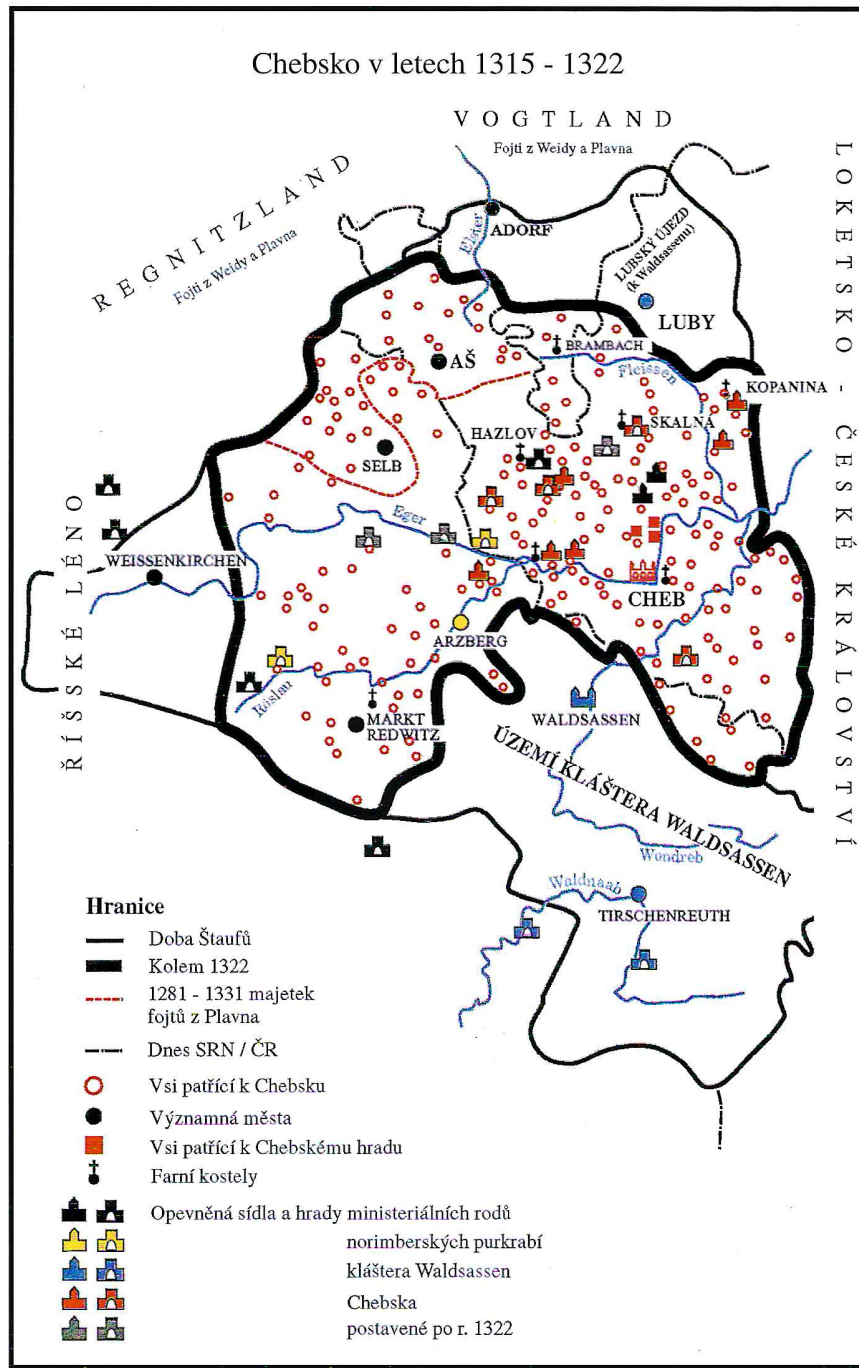
Chebsko v době Štaufů

Ministeriální kolonizace Chebska

Chebsko v letech 1315 - 1322

REGNITZLAND
Fojti z Weidy a Plavna

VOGTLAND
Fojti z Weidy a Plavna

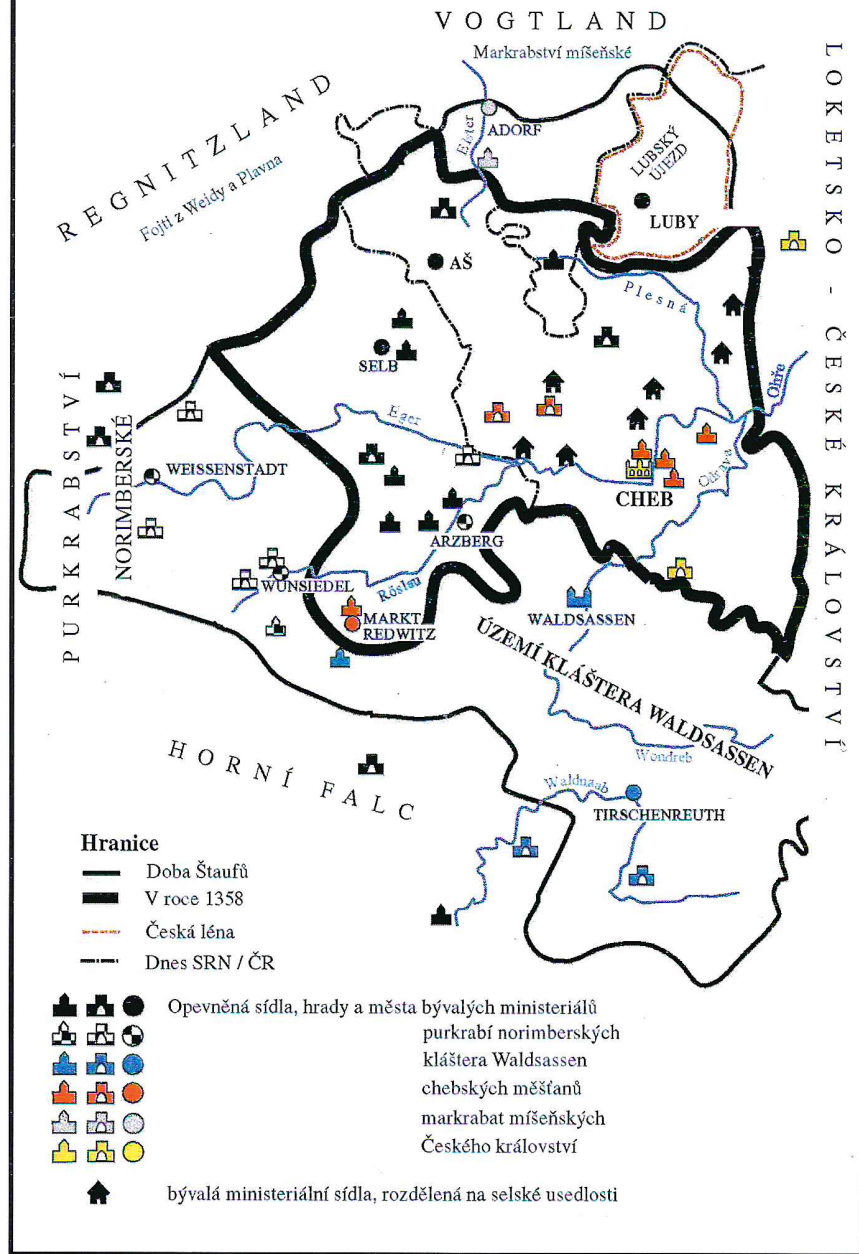
LOKETSKO
ČESKÉ KRÁLOVSTVÍ

ŘÍŠSKÉ
LÉNNO

Hranice

- Doba Štaufů
- Kolem 1322
- - - 1281 - 1331 majetek fojtů z Plavna
- - - Dnes SRN / ČR
- Vsi patřící k Chebsku
- Významná města
- Vsi patřící k Chebskému hradu
- ✚ Farní kostely
- 🏰 Opevněná sídla a hrady ministeriálních rodů
norimberských purkrabí
- 🏰 kláštera Waldsassen
- 🏰 Chebska
- 🏰 postavené po r. 1322

Chebsko v roce 1358

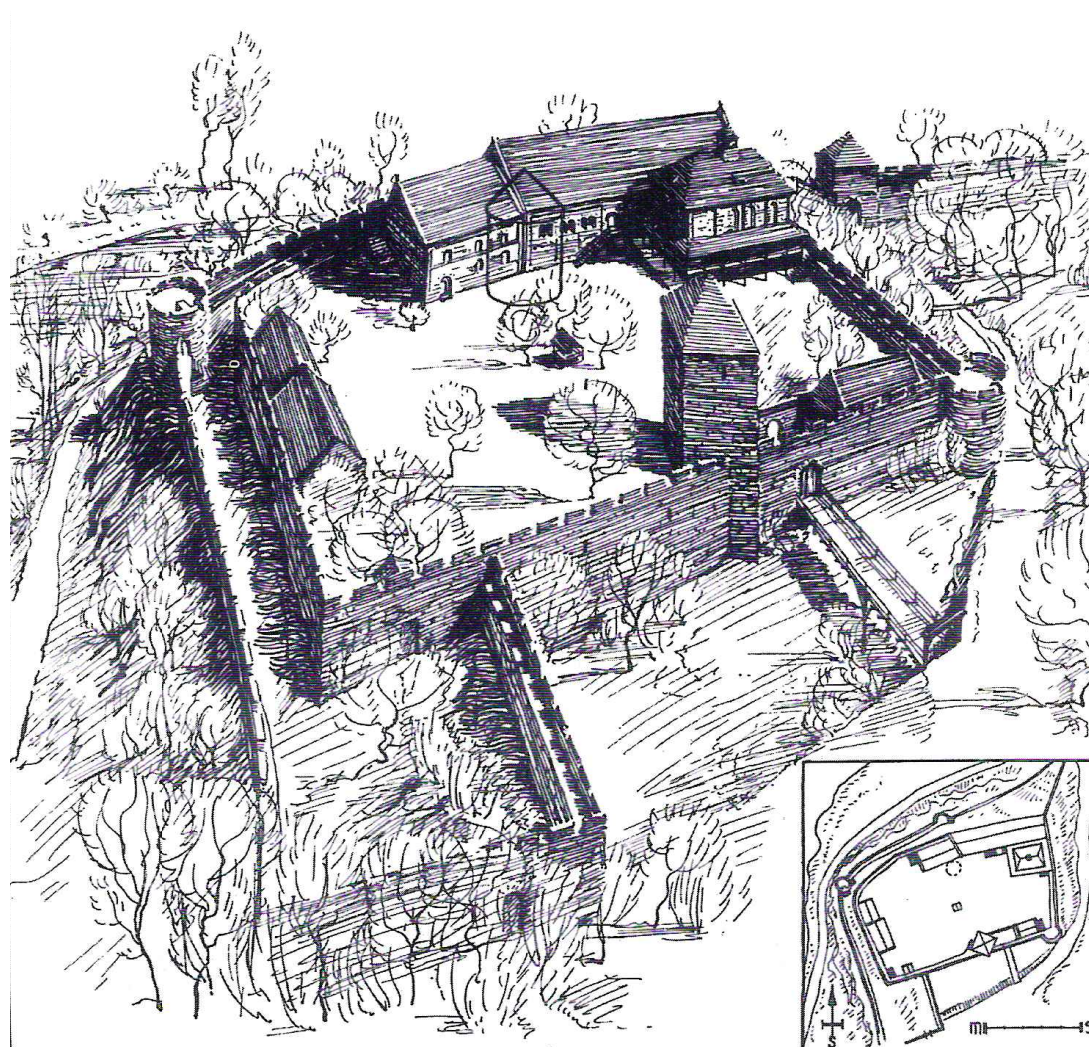

Hranice

- Doba Štaufů
- V roce 1358
- - - Česká léna
- - - Dnes SRN / ČR

- Opevněná sídla, hrady a města bývalých ministeriálů purkrabí norimberských
- kláštera Waldsassen
- chebských měšťanů
- markrabat míšeňských
- Českého království
- bývalá ministeriální sídla, rozdělená na selské usedlosti

Chebská ministeriální sídla

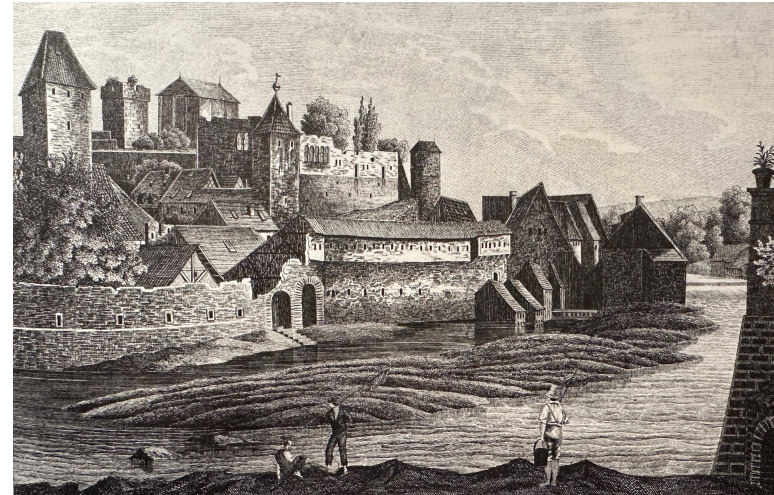
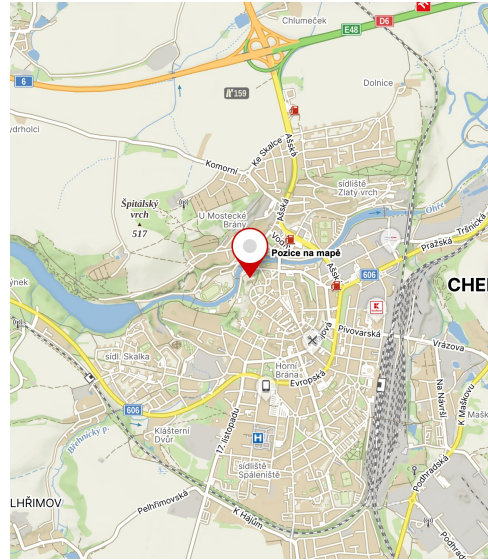
Rekonstrukce chebské falce
ve štaufské době

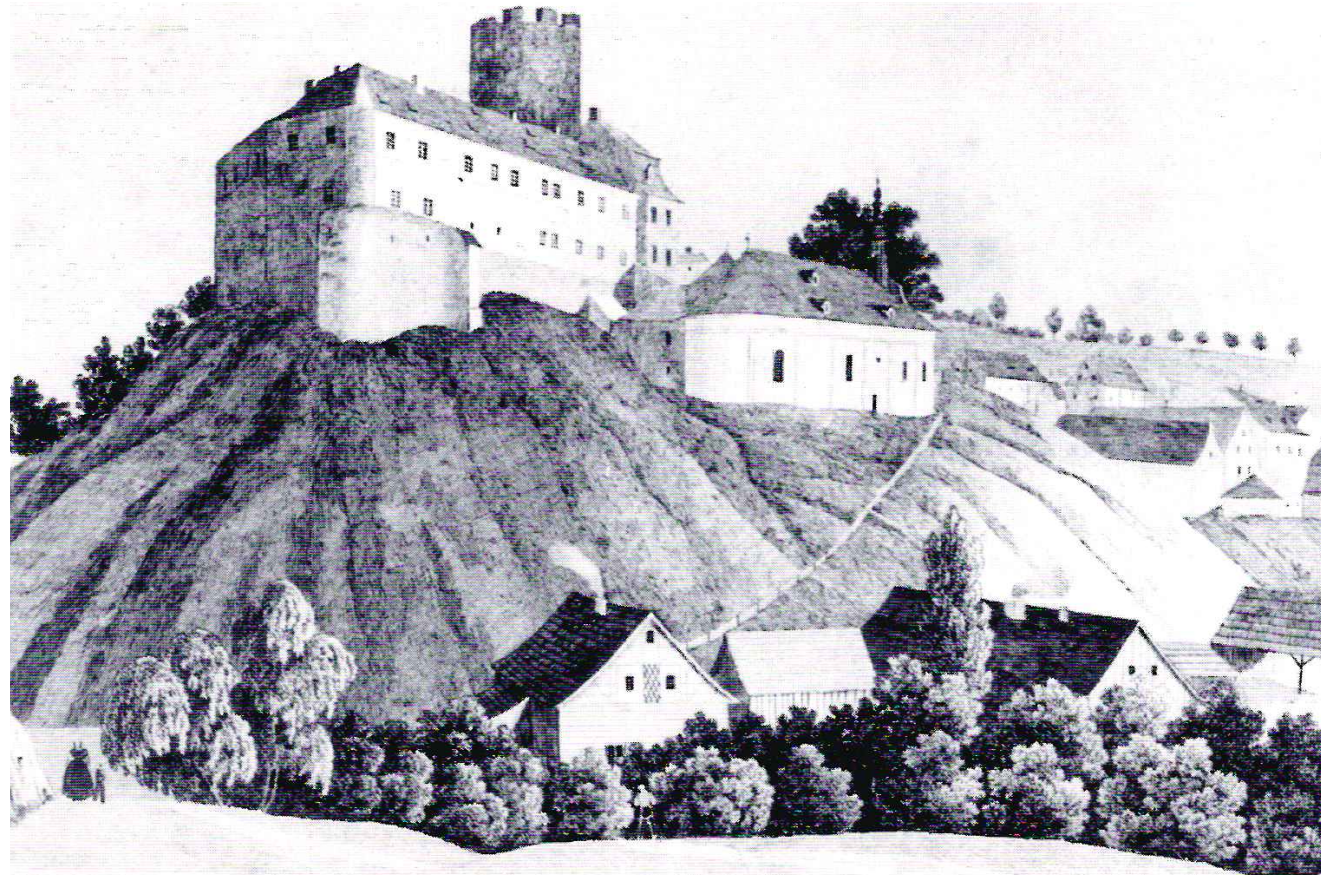

Chebský hrad
19. století

Cheb

Eger

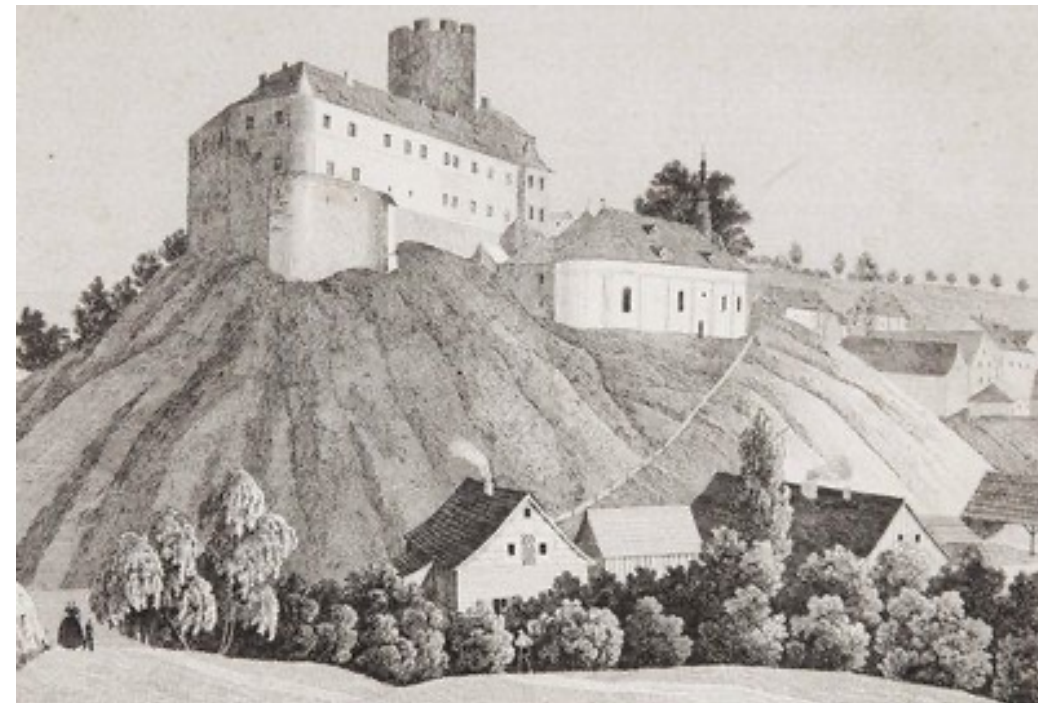
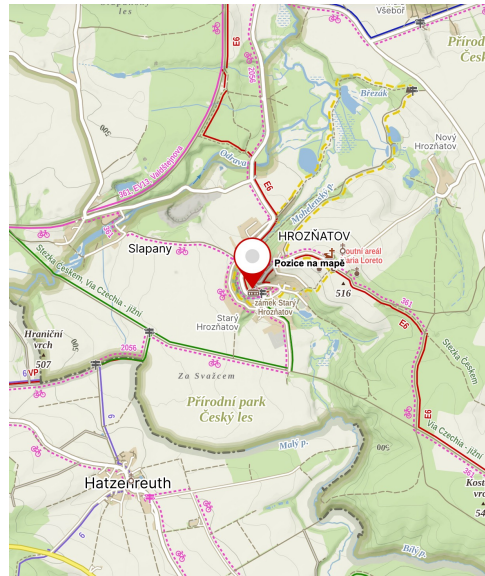

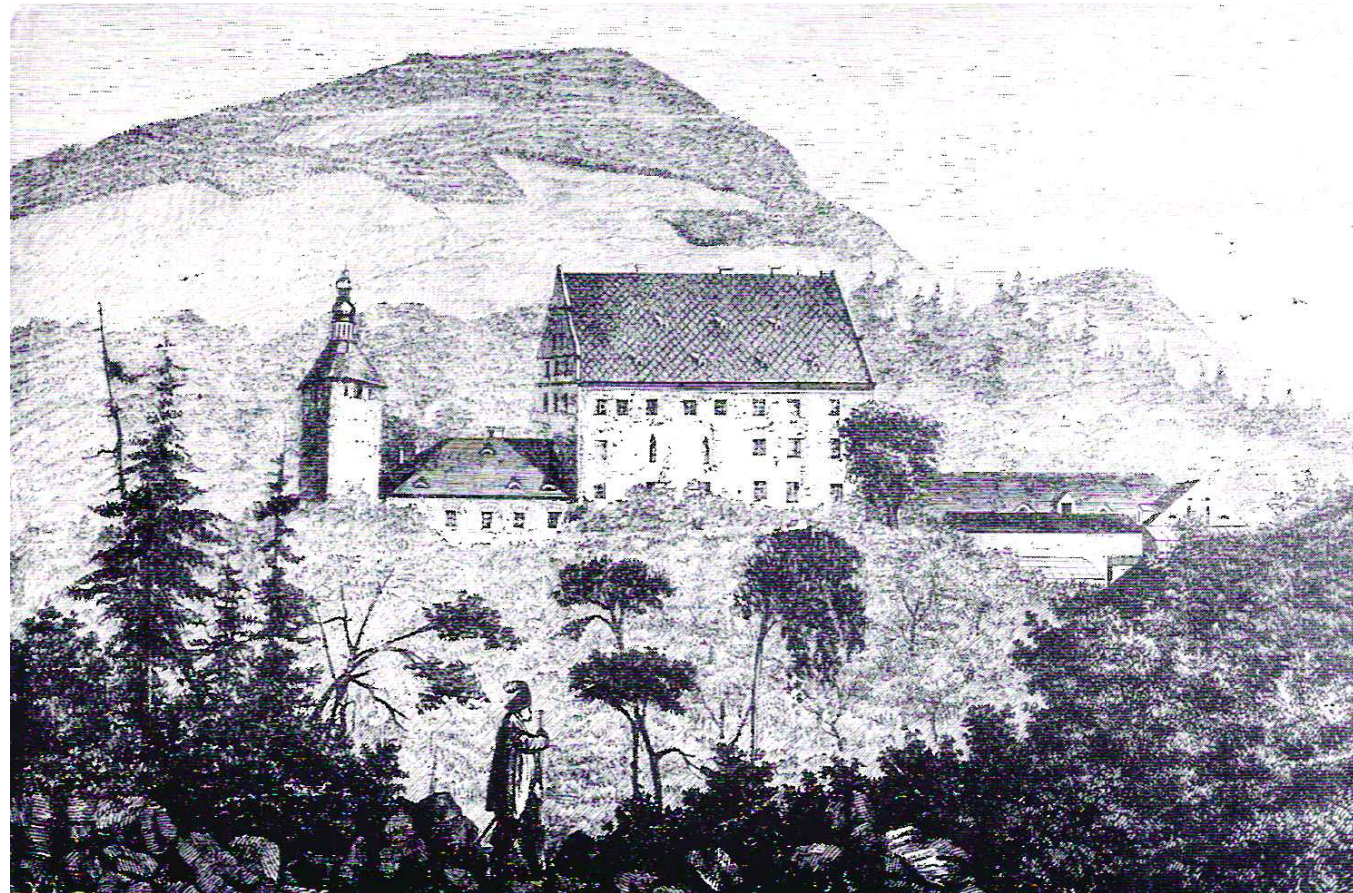

Starý Hrozatov
1. pol. 19. století

Starý Hrozňatov

Kinsberg

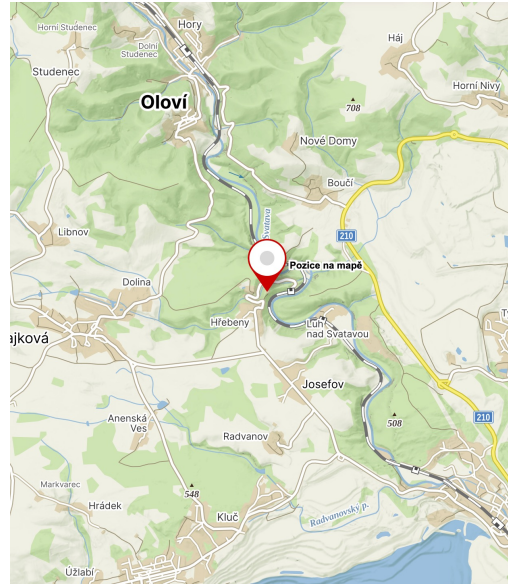

Hřebeny
19. století

Hartenberg

Hřebený

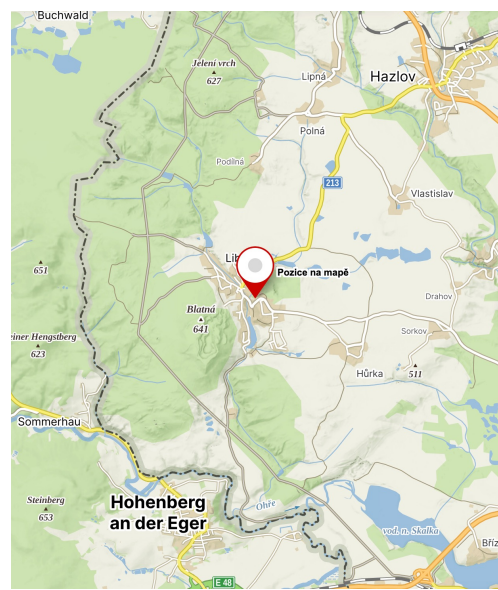

Libá
1. čtvrt. 20. století

Libá

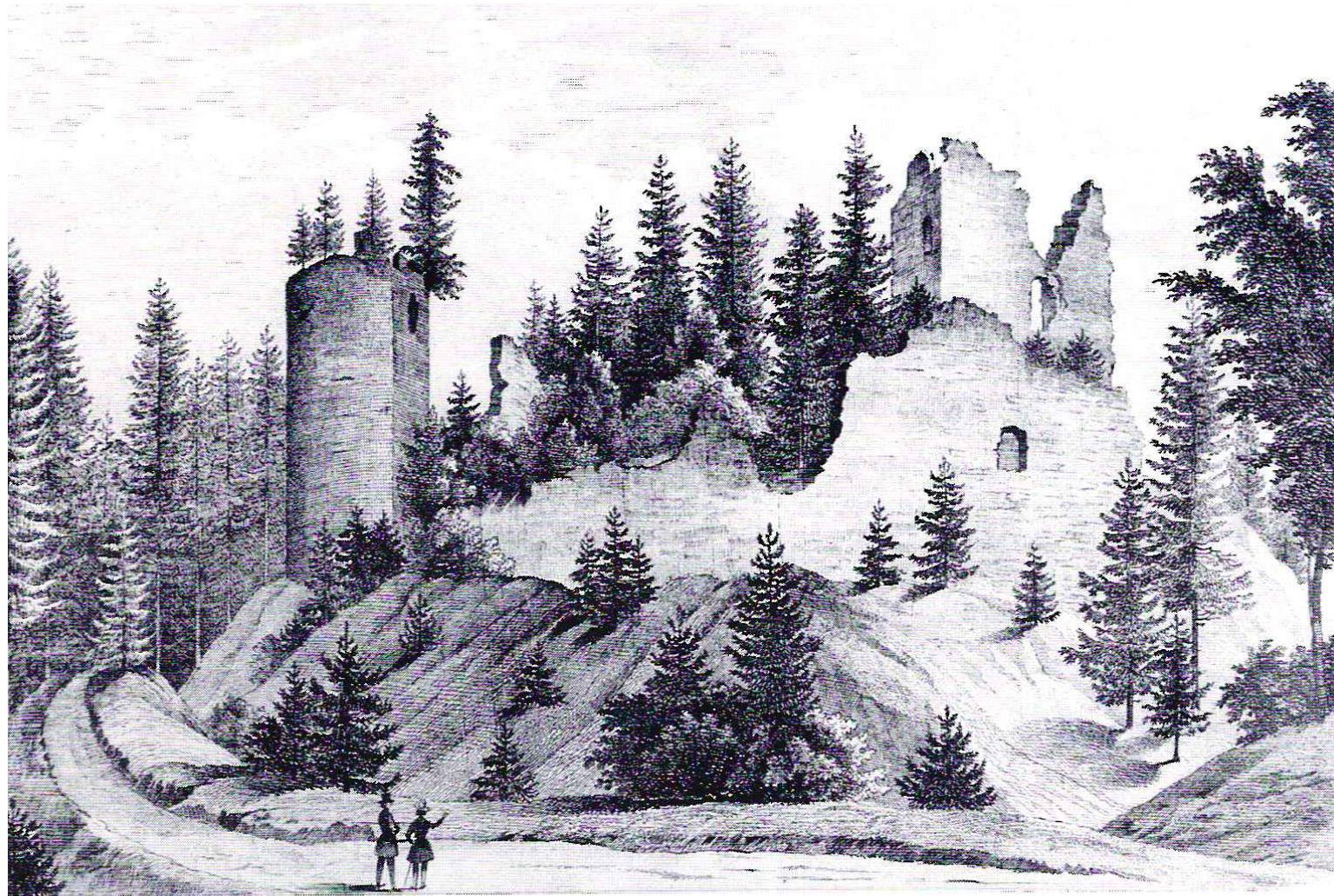
Liebenstein

Milhostov
1. čtvrt. 20. století

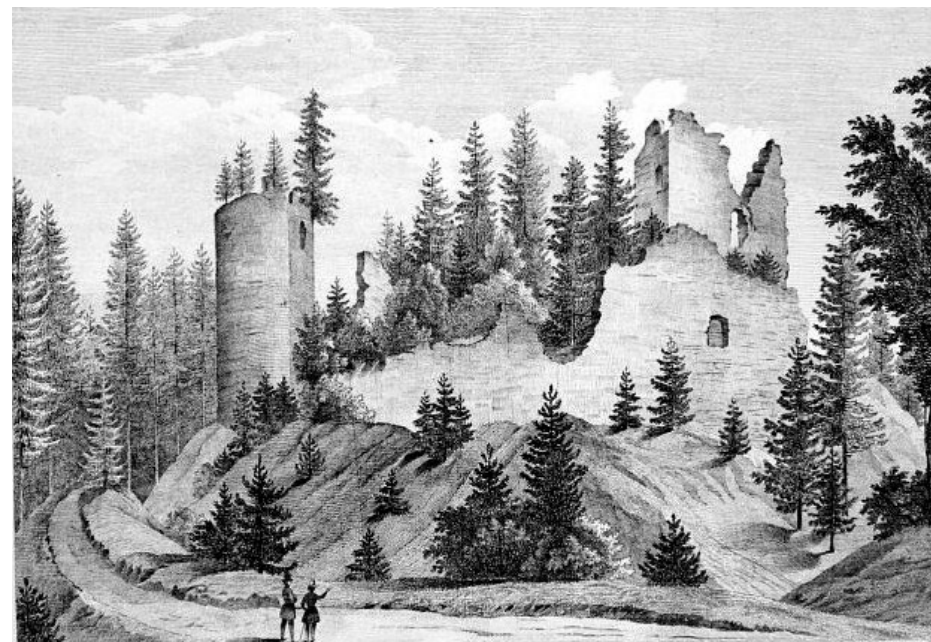

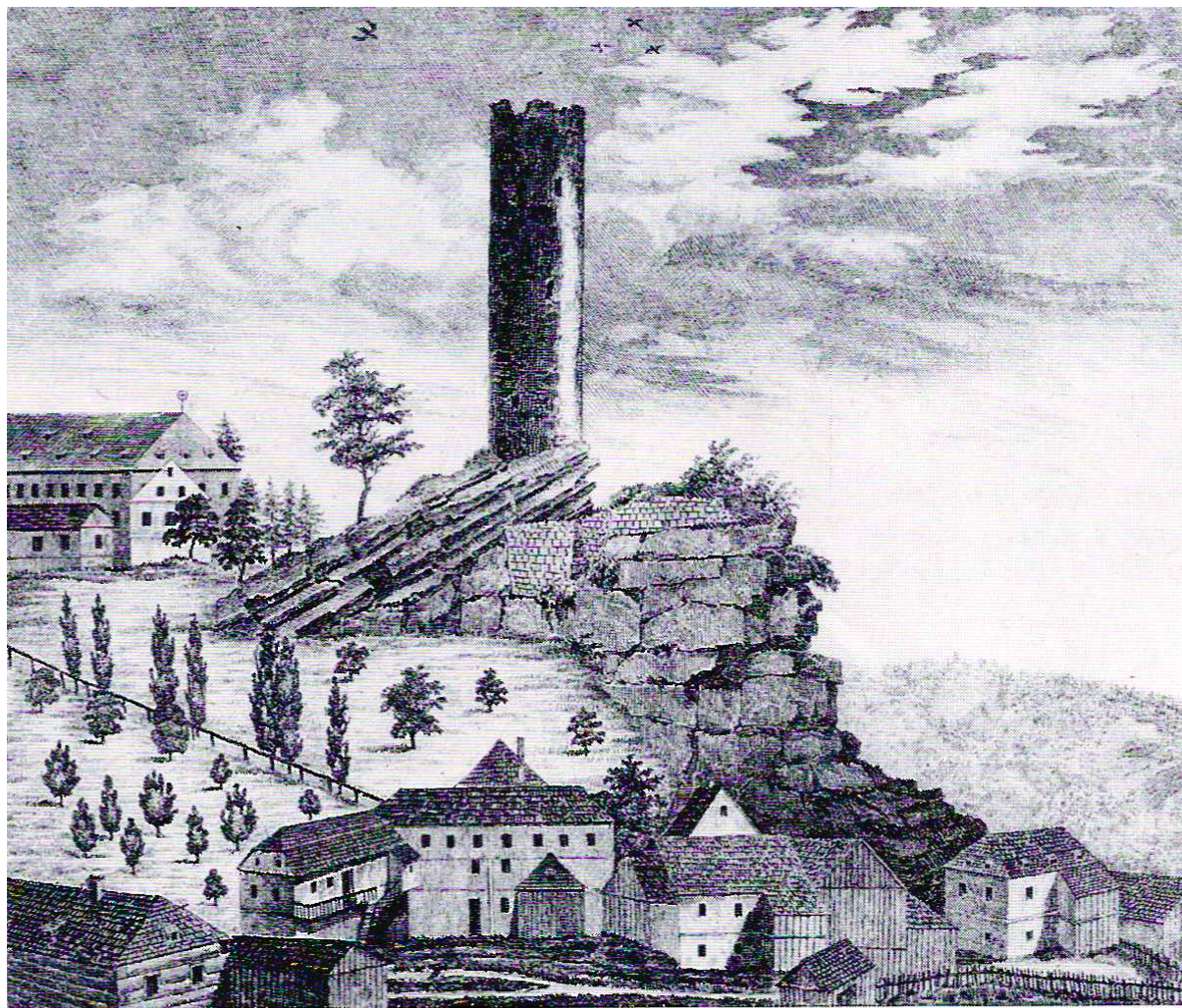

Kynžvart
1. pol. 19. století

Kynžvart

Königswart

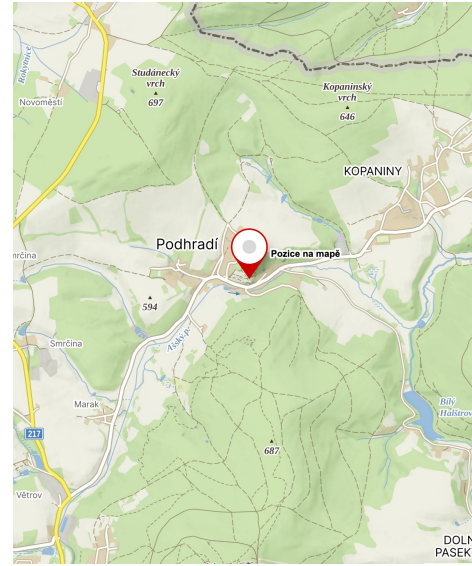

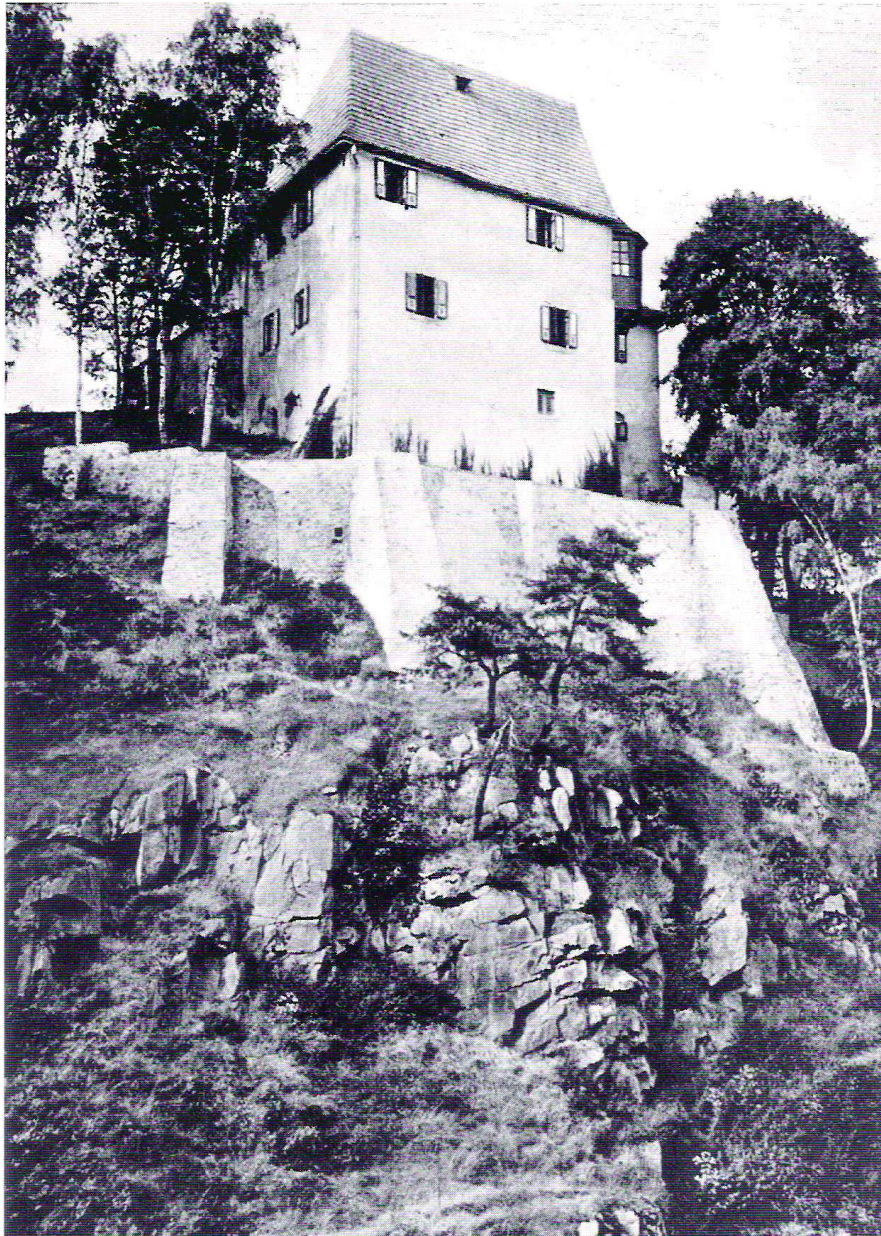

Podhradí
1. pol. 19. století

Neuberg

Podhradí

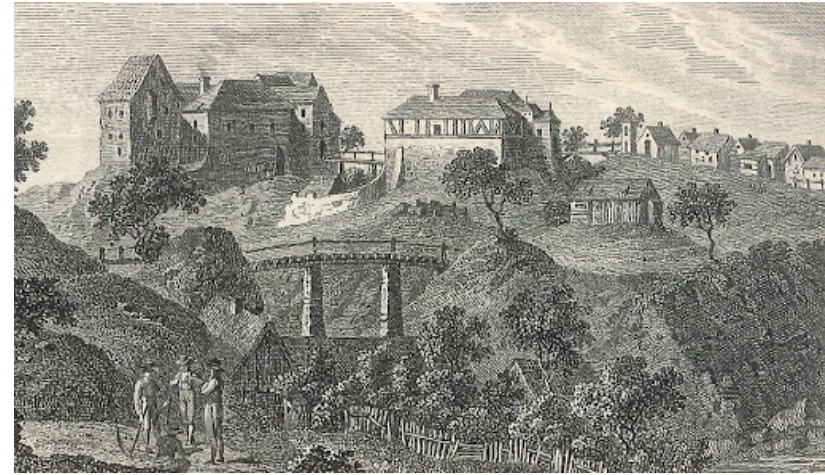
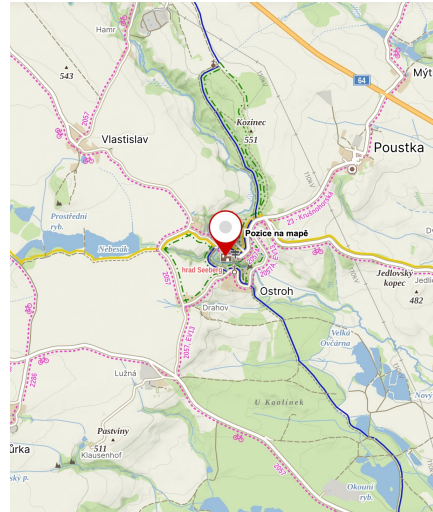

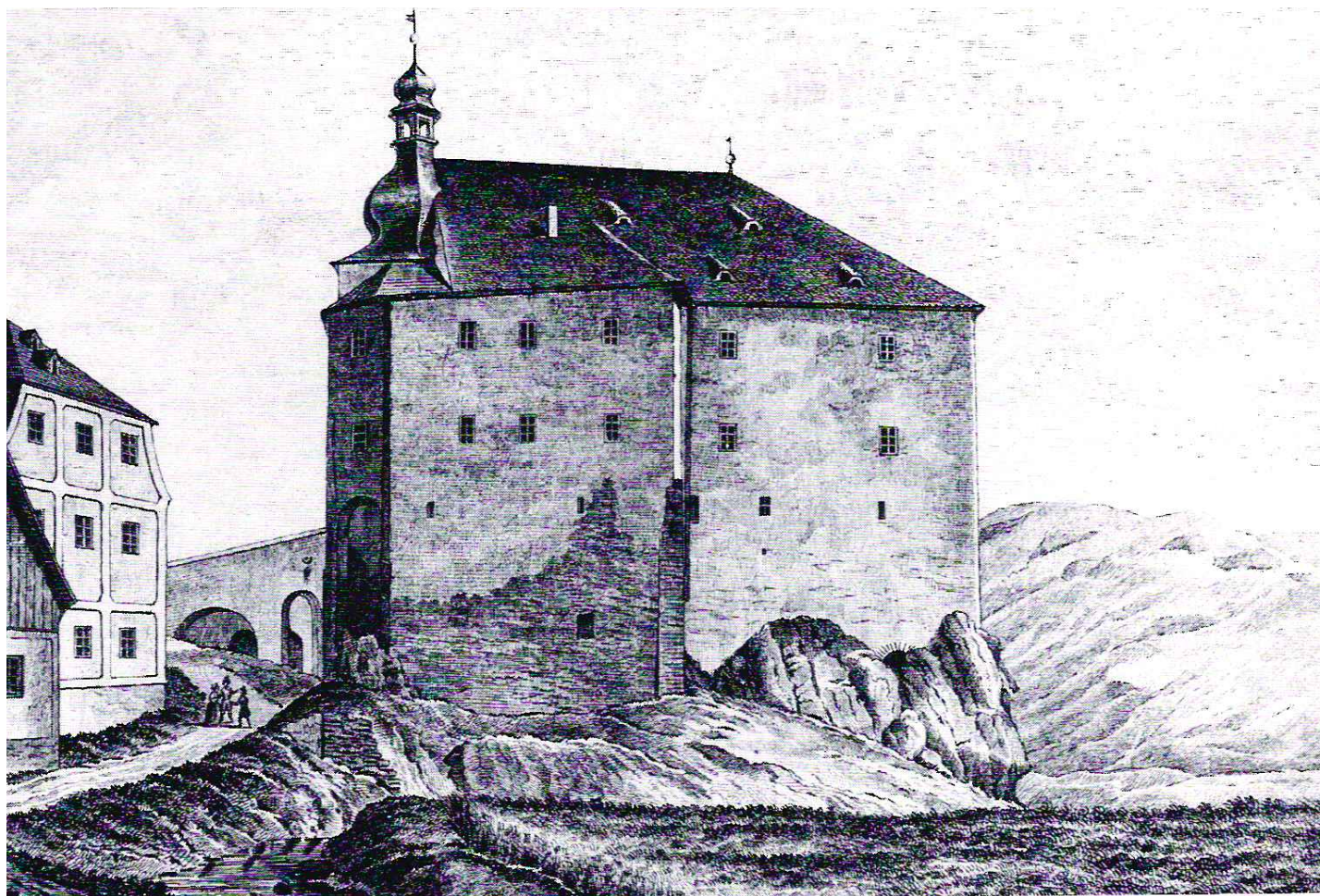

Ostroh
1. čtvrt. 20. století

Seeberg

Ostroh

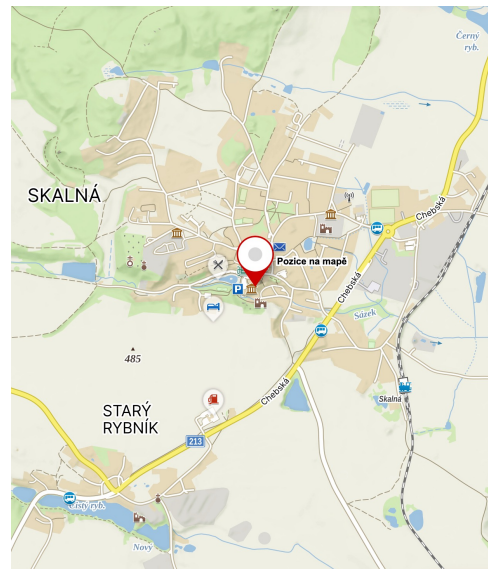

Skalná
1. pol. 19. století

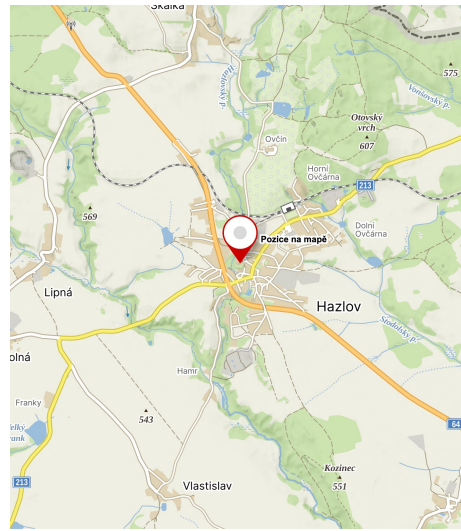
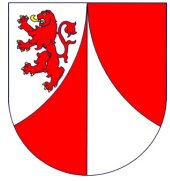
Vildštejn

Wildstein, Skalná

Hazlov

Haslau

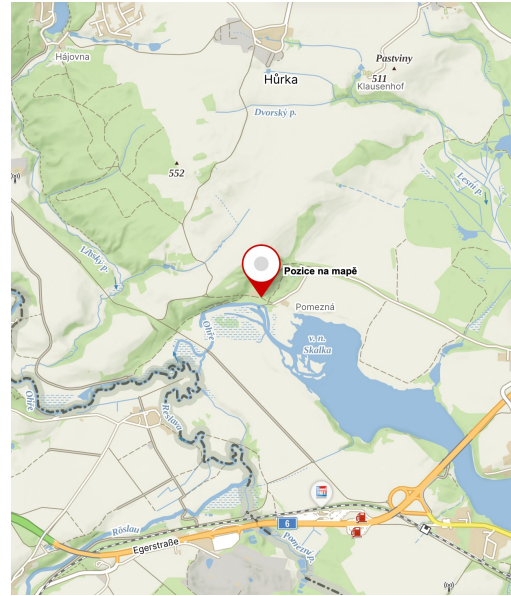
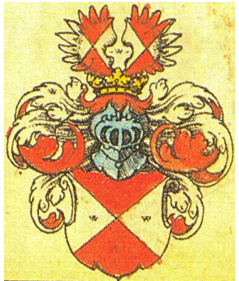

Hohenberg

Pomezná

Markhausen

Poustka

